

Шевердіна Вікторія Ігорівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0009-0002-7948-1451

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Соціальний захист є одним із основних прав кожної людини і громадянина, а тому й рух соціальної та правової держави має спрямовуватися на справедливу підтримку соціально незахищених верств населення, осіб, які потребують такої підтримки незалежно від виникнення тих чи інших негативних ситуацій у житті. Актуалізація проблеми соціального захисту значно загострилася через військову агресію по відношенню до нашої держави, а проблеми у сфері соціального захисту значно зросли. І це пов'язано не тільки з економічними проблемами в Україні, а й з тим, що значно збільшилася кількість осіб, які потребують соціального захисту, серед яких ключове місце займають військовослужбовці та ветерани бойових дій. Це є важливим аспектом соціальної політики держави, яка знаходиться у стані війни.

Ключові слова: соціальне забезпечення, державні гарантії, соціальні гарантії, права людини, військовослужбовець, ветеран війни.

Sheverdina Viktoriia

PhD in Law, Senior Research Fellow of the

Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the

Innovative Development of NALS of Ukraine

ORCID 0009-0002-7948-1451

Social protection is one of the basic rights of every person and citizen, and therefore the movement of the social and legal state should be aimed at the fair support of socially vulnerable sections of the population, persons who need such support regardless of the occurrence of certain negative situations in life. The actualization of the problem of social protection has significantly

intensified with the military aggression against our state, and the problems in the field of social protection have increased significantly. And this is connected not only with economic problems in Ukraine, but also with the fact that the number of people in need of social protection has increased significantly, among whom the key place is occupied by military personnel and veterans of combat operations. This is an important aspect of the social policy of a state at war.

Key words: social security, state guarantees, social guarantees, human rights, military serviceman, war veteran.

У контексті дослідження гарантій для вище наведених суб'єктів соціального захисту наголосимо на тому, що інтереси військовослужбовців на сьогодні не визначені виключно їхніми власними потребами та запитами, а є більш глибокими та більш глобальними. Звичайно, що питання підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців стоїть наразі чи не на найпершому місці в нашому суспільстві. І одним із ключових чинників такого соціального захисту є розроблення та впровадження активної політики соціального захисту та соціального забезпечення військовослужбовців, ветеранів та членів їх сімей. Тому й практична реалізація державних соціальних програм соціального захисту передбачає врахування аспектів поглибленого соціального захисту таких категорій осіб.

Конституційним обов'язком держави є забезпечення соціального захисту свого населення та створення умов для їх достатнього життєвого рівня. Так, відповідно до ч. 1 ст. 46 Конституції України «соціальний захист громадянина – це його право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [1]. Водночас деякі категорії громадян потребують соціального захисту не лише через втрату можливостей самостійно та повноцінно забезпечувати своє існування, а й унаслідок виникнення об'єктивної необхідності в додатковому соціальному захисті з боку держави. До такої категорії, зокрема належать військовослужбовці, діяльність яких напряду пов'язана з небезпекою для життя, та члени їх сімей.

Під соціальним захистом військовослужбовців слід розуміти «діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі» [2].

Наявність таких негативних чинників як активні бойові дії, оголошення воєнного стану, тимчасова окупація значної території країни, процеси її деокупації делегують пряму нагальну необхідність надання соціальних гарантій учасникам бойових дій, членам їх сімей, пораненим військовослужбовцям, а також сім'ям, члени яких загинули під час проведення бойових дій, зокрема у частині практичного поліпшення фінансово-матеріального стану зазначених категорій осіб.

Важливою умовою соціальної та економічної стабільності будь-якої держави є такий елемент економічної системи, як державні соціальні гарантії, види та форми яких, а також їх розвиток залежить насамперед від рівня розвитку економіки держави та стану розвитку демократичних засад. Основою суспільного добробуту й кінцевою метою економічної діяльності кожної держави є високий рівень соціальних гарантій [3].

Основою в регулюванні питання соціального захисту цієї категорії осіб є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (далі – Закон), в якому соціальний захист військовослужбовців визначено як діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом. Також Законом передбачено, що

військовослужбовці та члени їх сімей користуються пільгами, гарантіями та компенсаціями, встановленими для громадян України законами та іншими нормативно-правовими актами, а також рішеннями органів місцевого самоврядування. Відповідно до статей 1 і 2 вищезгаданого Закону гарантіями соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей є такі: «військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами. У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації». Держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне (продовольче, речове) та грошове забезпечення [4].

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» є одним із ключових в означеній сфері та відображає систему державних соціальних гарантій. Він закріплює доволі великий список пільг, соціальних послуг та допомог учасникам бойових дій, учасникам і ветеранам війни. Цей закон також заклав правові підвалини для здійснення соціального партнерства в галузі захисту соціальних прав учасників бойових дій [5].

Державні гарантії для військовослужбовців в Україні охоплюють ряд соціальних, правових та економічних пільг. Основні з них: 1) Фінансова підтримка (військовослужбовці мають право на отримання грошового забезпечення, яке залежить від їх посади, звання та стажу служби); 2) Житлові умови (військовослужбовці мають право на безкоштовне отримання житла, а також на пільги при кредитуванні для придбання житла); 3) Соціальна підтримка (гарантії медичного обслуговування, забезпечення відновлювального лікування та санаторно-курортного лікування); 4) Освіта (державна підтримка в отриманні освіти для військовослужбовців і членів їх сімей, включаючи пільгові умови навчання у вищих навчальних закладах); 5) Пенсійне забезпечення (спеціальні умови виходу на пенсію і пенсійні виплати для військовослужбовців); 6)

Соціальні пільги (знижки на транспортні послуги, комунальні платежі та інші соціальні виплати).

Крім того, військовослужбовці (учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни) мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. Також законом передбачено право на виплату одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) військовослужбовця. Пільги для членів сімей військовослужбовців складаються з цілої низки соціальних програм. Окремий аспект надання пільг для членів сімей військовослужбовців – право позачергового працевлаштування [6].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що основою суспільного добробуту й кінцевою метою економічної діяльності кожної держави є високий рівень соціальних гарантій. На нашу думку, мають місце деякі недоліки практичного їх втілення в нашій країні для військовослужбовців. Так, більшість із наявних пільг мають компенсаторне, а не мотивувальне спрямування. Окремі положення ряду законів на сьогодні залишаються декларативними. Підходи та методи щодо дотримання і реалізації конституційних прав осіб з інвалідністю, в тому числі внаслідок війни потребують змін. Зараз в Україні немає системної реабілітаційної інфраструктури. Ще однією проблемою військовослужбовців є відсутність ефективного механізму вирішення житлової проблеми. Соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей мають забезпечуватися шляхом комплексної взаємодії в різних сферах, що забезпечують цим громадянам гідні умови життєдіяльності. Але реалії такі, що хоча наші військовослужбовці законодавчо наділені державою особливим соціальним статусом з різноманітними правами, пільгами, компенсаціями та гарантіями, на практиці не може забезпечити їхню повну реалізацію через брак достатнього обсягу фінансових ресурсів, чіткого механізму реалізації цих гарантій. Ефективність соціального захисту буде набувати ознак покращення ситуації в разі розуміння його як прямого обов'язку з боку держави перед військовослужбовцями щодо задоволення законодавчо визначених потреб цих осіб, зумовлених особливостями їхнього соціально-правового стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. No 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Державні гарантії захисту соціальних прав військовослужбовців і членів їх сімей: загальний соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей; соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей в особливий період (зокрема під час воєнного стану); міжнародний аспект соціального захисту військовослужбовців (стандарти НАТО) / укл. : Джус О.А., Золотарьова М.К., Копотун І.М., Макарова Т.П., Микитюк М.А., Павлюк О.О., Пасіка С.П., Петков С.В., Скриньковський Р.М., Сопільник Л.І., Чубенко А.Г., Шевченко А.М. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 594 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/derzhavni-garantii-zakhistu-sotsialnikh-prav-viyskovosluzhbovtsiv-i-chleniv-ikh-simey.pdf>

3. Бейкун А., Клячко А., Соціальний захист військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення та сутність. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. №6. С. 90–94. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/14.pdf>

4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. No 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

6. Павленко В. С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 131–133.

7. Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних сил України, та членів їхніх сімей : Закон України від 15 червня 2004 р. № 1763-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15#Text>

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine 28.06.1996 No. 254k/96-BP. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-bp#Text> [in Ukrainian].
2. Dzhus, O.A., Zolotarova, M.K., Kopotun, I.M. & Makarova, T.P. et al. (2023). *State guarantees of protection of social rights of servicemen and their family members: general social protection of servicemen and their family members; social protection of servicemen and their family members in a special period (in particular, during martial law); international aspect of social protection of military personnel (NATO standards)*. Kyiv. VD «Profesional». Retrieved from <https://jurkniga.ua/contents/derzhavni-garantii-zakhistu-sotsialnikh-prav-viyskovosluzhbovtziv-i-chleniv-ikh-simey.pdf> [in Ukrainian].
3. Beikun, A. & Klachko, A. (2022). Social protection of military personnel: regulatory and legal provision and essence. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 6, 90–94. Retrieved from: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/14.pdf> [in Ukrainian].
4. On social and legal protection of military personnel and members of their families: Law of Ukraine, No. 2011-XI (1991, December 20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> [in Ukrainian].
5. On the status of war veterans, guarantees of their social protection: Law of Ukraine, No. 3551-XII (1993, October 10). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].
6. Pavlenko, V. S. (2020). Protection of the rights of servicemen and their families: international legal aspect. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 7, 131–133 [in Ukrainian].
7. On state guarantees of social protection of servicemen who are released from service in connection with the reform of the Armed Forces of Ukraine, and members of their families: Law of Ukraine, No. 1763-IV (2004, June 15). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15#Text> [in Ukrainian].